

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jm é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně a soudkyně zpravodajky Daniely Zemanové, soudkyně Lucie Dolanské Bányaiové a soudce Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti **M. Č.**, zastoupená Mgr. Markem Nemethem, advokátem, se sídlem Opletalova 1015/55, Praha 1, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. června 2023, č. j. 21 Cdo 3338/2022-1156 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 21. dubna 2022, č. j. 54 Co 64/2022-1098, za účasti **Nejvyššího soudu** a **Městského soudu v Praze**, jako účastníků řízení, a obchodní korporace **Pražská teplárenská, a. s.**, se sídlem Partyzánská č. 1/7, Praha 7, zastoupené Mgr. Jiřím Sixtou, advokátem, se sídlem Husova 240/5, Praha 1, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Výroky II, III a IV rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 21. dubna 2022, č. j. 54 Co 64/2022-1098 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výroky II, III a IV rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 21. dubna 2022, č. j. 54 Co 64/2022-1098 se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění:

I.**Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadených rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění

pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatelka domáhá, aby byla zrušena v záhlaví označená rozhodnutí s tvrzením, že jimi byly porušeny čl. 3 odst. 1, čl. 10 odst. 3, čl. 11 a čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatelka v řízení před obecnými soudy tvrdila, že byla diskriminována z důvodu pohlaví, neboť nebyla v roce 2005 přijata na funkci finanční ředitelky vedlejší účastnice, přestože se zúčastnila výběrového řízení na tuto funkci, uspěla v něm a byla hodnocena jako vhodná kandidátka na uvedenou funkci. Do dalšího kola výběrového řízení již nebyla stěžovatelka přizvána, tohoto kola se účastnili jiní kandidáti a podmínky výběrového řízení v tomto kole byly zmírněny. Na obsazovanou funkci byl následně vybrán jiný kandidát. Stěžovatelka tvrdila, že důvodem postupu vedlejší účastnice bylo pohlaví stěžovatelky.

3. Stěžovatelka se domáhala po vedlejší účastnici (žalované) 1) odstranění následků diskriminačního jednání nahrazením projevů vůle vedlejší účastnice (uzavřením pracovní smlouvy se žalobkyní na druh práce finanční ředitel), 2) vyslovení toho, že je oprávněna na náklady vedlejší účastnice uveřejnit v deníku Mladá fronta Dnes v jeho čtvrtěčném celostátním vydání v sešitu A v rozsahu placené inzerce o velikosti 1/8 strany omluvu a 3) zaplacení náhrady nemajetkové újmy v penězích ve výši 1 000 000 Kč.

4. Věc byla posuzována ještě podle zákoníku práce č. 65/1965 Sb., ve znění účinném do 31. 12. 2006. Obecné soudy ve věci rozhodovaly opakovaně, včetně Nejvyššího soudu. Obvodní soud pro Prahu 7 (dále jen „obvodní soud“) rozsudkem ze dne 15. 12. 2017, č. j. 26 C 25/2006-684, zamítl žalobu, aby byly odstraněny následky diskriminace nahrazením projevů vůle vedlejší účastnice, přiznal stěžovateli nárok na omluvu a zamítl žalobu o náhradu nemajetkové újmy ve výši 1 000 000 Kč a rozhodl o nákladech řízení. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) rozsudkem ze dne 24. 10. 2018, č. j. 54 Co 286/2018-737, rozsudek soudu prvního stupně v napadených výrocích (ohledně projevů vůle uzavřít se stěžovatelkou pracovní smlouvu a ohledně náhrady nemajetkové újmy) potvrdil. Ve výroku o přiznání práva na omluvu nebyl prvostupňový rozsudek odvoláním dotčen a nabyl právní moci.

5. Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 21. 1. 2020, č. j. 21 Cdo 2770/2019-795, odmítl dovolání stěžovatelky v části týkající se nahrazení projevů vůle vedlejší účastnice s uzavřením pracovní smlouvy. V části týkající se náhrady nemajetkové újmy v penězích a ve výrocích o nákladech řízení rozsudky obvodního i městského soudu zrušil a věc v tomto rozsahu vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Ústavní stížnost stěžovatelky proti rozhodnutí Nejvyššího soudu týkající se pravomocně ukončené části sporu o nahrazení projevů vůle vedlejší účastnice byla odmítnuta usnesením ze dne 19. 2. 2021, sp. zn. II. ÚS 1148/20.

6. Obvodní soud následně uložil vedlejší účastnici povinnost zaplatit stěžovateli částku 150 000 Kč na náhradě nemajetkové újmy v penězích, a co do částky 850 000 Kč žalobu zamítl (výrok I). Dále uložil vedlejší účastnici povinnost zaplatit na náklady řízení stěžovateli 178 588,50 Kč (výrok II) a státu 74 030,05 Kč (výrok IV). Stěžovateli uložil povinnost zaplatit na nákladech řízení vedlejší účastnici 50 600 Kč (výrok III) a státu 37 015 Kč (výrok V). Vyšel z toho, že stěžovatelka byla ve sporu úspěšná ze dvou třetin (s nárokem na omluvu a nárokem na zadostiučinění v penězích, nikoli s nárokem na odstranění následků diskriminace).

7. Městský soud ústavní stížností napadeným rozsudkem změnil rozsudek obvodního soudu v zamítavé části výroku I. tak, že stěžovatelce přiznal dalších 150 000 Kč a ohledně částky 700 000 Kč zamítavý výrok potvrdil (výrok I). O nákladech řízení před soudy všech stupňů rozhodl tak, že vedlejší účastnice je povinna zaplatit stěžovatelce 8 228 Kč (výrok II) a stěžovatelka i vedlejší účastnice jsou povinny zaplatit náklady řízení státu každá 55 522,50 Kč (výrok III a IV). Vyšel z toho, že předmětem řízení byly dva nároky, stěžovatelka byla ve sporu úspěšná z jedné poloviny (s nárokem na peněžní satisfakci, nikoli s nárokem na odstranění následků diskriminace), takže si obě strany sporu nesou své náklady, kromě odvolacího řízení, v němž byla stěžovatelka úspěšná.

II.

Argumentace stěžovatelky

8. Stěžovatelka připomíná, že soudy dospěly k závěru, že byla v pracovněprávním vztahu přímo diskriminovaná z důvodu pohlaví. Stěžovatelka nesouhlasí se závěrem městského soudu o nákladech řízení a dané posouzení považuje za nespravedlivé a rozporné s čl. 36 Listiny, neboť degraduje veškeré výsledky uvedeného řízení, ve kterém vyšla najevo diskriminace stěžovatelky. Fakticky totiž šlo o jeden právní titul – odstranění následků diskriminace a bylo pouze na úvaze nalézacího a odvolacího soudu, pokud by se diskriminace prokázala (což se stalo), který z uplatněných nároků z uvedeného titulu přizná. Tentýž senát městského soudu navíc ve svém předchozím rozsudku č. j. 54 Co 286/2018-737 stěžovatelce náklady řízení přiznal a zavázal vedlejší účastnici zaplatit náklady státu. Vyšel z toho, že stěžovatelka uplatnila z jednoho titulu tři nároky, přičemž relevantní skutečností bylo to, že v řízení nebylo vyvráceno tvrzení stěžovatelky o její diskriminaci z důvodu pohlaví, stěžovatelka měla ve věci co do základu úspěch, a proto má právo na plnou náhradu nákladů řízení. V nyní napadeném rozhodnutí se však městský soud vlastním předchozím právním názorem neřídil. Stěžovatelce tak měla být přiznána plná náhrada nákladů řízení ve výši vyčíslené soudem prvního stupně, tedy 267 882,75 Kč a dále 8 228 Kč za náklady odvolacího řízení, celkem 276 110,75 Kč.

9. Stěžovatelka dále zpochybňuje samotnou výši přiznané náhrady zadostiučinění v penězích v celkové výši 300 000 Kč. Tvrdí, že tato částka neodpovídá způsobené újmě ani spravedlivému uspořádání věcí, nezohledňuje, že byla ve značné míře snížena její důstojnost, což dokládá citacemi ze svědeckých výpovědí někdejších zaměstnanců vedlejšího účastníka. Tvrdí, že daná částka „s ohledem na svou výši, uplynutí času a inflaci“, není přiměřenou, neodpovídá kritériím vymezeným Nejvyšším soudem v předchozím rozhodnutí. Mezi odškodněním diskriminovaného částkou 300 000 Kč v roce 2006 a 2022 je zásadní rozdíl, neboť v roce 2022 má uvedená částka mnohem nižší reálnou hodnotu než v roce 2006.

10. Tvrdí dále, že přiznaná částka nemůže plnit funkci preventivní, nemá odrazující účinek, je pouze symbolická a neodpovídá útrapám stěžovatelky. Vedlejší účastnici „s miliardovými obraty“ od diskriminačního jednání přisouzená částka neodradí. Cituje z judikatury Soudního dvora EU, z níž plyne, že odškodnění musí zajistit efektivní a reálnou ochranu před diskriminací. Stěžovatelka tvrdí, že nepřiznáním zbylých 700 000 Kč došlo k porušení jejího práva na zákaz diskriminace v pracovněprávních vztazích (čl. 3 odst. 1 Listiny), k porušení do práva na zachování cti a lidské důstojnosti (čl. 10 Listiny) a k porušení vlastnického práva (čl. 11 Listiny), neboť přiznaná výše nemajetkové újmy je nepřiměřeně nízká.

III.**Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem**

11. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona Ústavním soudem. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona a contrario).

IV.**Průběh řízení před Ústavním soudem**

12. Ústavní soud si vyžádal soudní spis, vyjádření účastníků řízení a vedlejší účastnice řízení i repliku stěžovatelky.

*IV. 1.**Vyjádření městského soudu*

13. Městský soud uvádí, že ve svém rozhodnutí odůvodnil, k jakým hlediskům při určení výše náhrady přihlédl. Tato hlediska (závažnost vzniklé újmy a okolnosti, za nichž k porušení práv a povinností došlo) jsou stanovena v § 7 odst. 6 zákoníku práce č. 65/1965 Sb., ve znění účinném do 31. 12. 2006. Městský soud v Praze se ztotožňuje s názorem Nejvyššího soudu ohledně preventivní funkce náhrady uvedeném v napadeném usnesení Nejvyššího soudu. Náhrada může plnit i funkci preventivní (či preventivně-sankční), primární je však funkce satisfakční. Přiznanou náhradou ve výši 300 000 Kč byla újma způsobená stěžovatelce plně kompenzována. Zároveň se nejedná o částku pouze symbolickou a plní tak i funkci preventivní. Přiznání vyšší náhrady by nebylo přiměřené újmě, která stěžovatelce vznikla.

14. K nákladům řízení městský soud uvádí, že se stěžovatelka domáhala v řízení dvou nároků, přičemž s tímto názorem při odvolacím jednání účastníky, resp. jejich právní zástupce, seznámil, a odůvodnil, z jakého důvodu aplikoval § 142 odst. 2 o. s. ř. Pokud senát městského soudu 54 Co zastával v minulosti jiný právní názor ohledně otázky náhrady nákladů řízení, šlo o senát v jiném složení, než v jakém rozhodl napadeným rozsudkem. Senát 54 Co v nynějším složení zastává názor jiný, vyjádřený v odůvodnění napadeného rozhodnutí.

*IV.2.**Vyjádření Nejvyššího soudu*

15. Nejvyšší soud ve vyjádření připomíná, že vůči rozsudku odvolacího soudu o nákladech řízení není dovolání přípustné. Vůči ostatním částem rozsudku stěžovatelka opakuje námitky, které uplatnila již v dovolacím řízení, Nejvyšší soud se s nimi vypořádal, jedná se jen o polemiku na úrovni podústavního práva bez ústavní argumentace.

16. Nejvyšší soud uvádí, že smyslem náhrady nemajetkové újmy v penězích je zmírnění následků vzniklé nemajetkové újmy. Peněžité zadostiučinění plní především satisfakční funkci, ale zahrnuje v sobě též preventivní prvek, tj. má též odrazovat samotného porušitele normy i další subjekty od protiprávního jednání. V soukromoprávních vztazích je však jeho primární funkce kompenzační, popřípadě satisfakční, zatímco funkce preventivní je pouze odvozená a zprostředkovaná. Účelem uložení peněžité náhrady nemá být exemplární potrestání. Proti sankční funkci peněžních náhrad ve smyslu punitivním (represivním, trestajícím) svědčí např. princip „*nulla poena sine lege certa*“, riziko likvidačního účinku na škůdce či vznik bezdůvodného obohacení na straně poškozeného. Pokud se rozhoduje o potrestání soukromé osoby, pak pro orgány veřejné moci platí povinnost vyhledávat okolnosti svědčící nejen pro vinu pachatele, nýbrž i v jeho prospěch. Těmto požadavkům však civilní proces, ovládaný zásadou projednací, nevyhovuje. Sankční pojetí náhrady nemajetkové újmy je kontinentálnímu právu cizí, neboť trestání by mělo být doménou veřejného práva (zejména trestního). Porušení zákazu diskriminace je ostatně přestupkem, popř. správním deliktem.

17. Nejvyšší soud trvá na tom, že ani stěžovatelkou zdůrazňovaný požadavek účinného preventivního působení náhrady nemajetkové újmy vzniklé diskriminací v pracovněprávních vztazích anebo při uplatňování práva na zaměstnání (bez dalšího) neodůvodňuje stanovení podstatně vyšší náhrady. V úvahu je nutno vzít i to, jaké zadostiučinění ve formě omluvy bylo stěžovatelce přiznáno, a to omluva uveřejněná v celostátním deníku. Taková forma zadostiučinění má značný preventivní význam a je způsobilá žalovaného, ale i ostatní (potenciální) zaměstnavatele, od diskriminačního počínání do jisté míry odradit. Přiznání vyšší peněžité náhrady by založilo nedůvodný nepoměr mezi zadostiučiněním a utrpěnou újmou, a ocitlo by se tak mimo meze zákonem předpokládaného smyslu a účelu této náhrady.

18. K námitkám stěžovatelky, že daná částka nemůže být přiměřenou s ohledem na plynutí času, resp. inflaci, se Nejvyšší soud vyjádřil již v napadeném usnesení a opakuje, že z odůvodnění rozsudku odvolacího soudu nevyplývá, že by vycházel v jakémkoli ohledu z nějakého cenového nebo mzdového údaje z roku 2006.

19. Nejvyšší soud uzavírá, že namítaná ústavně zaručená práva stěžovatelky neporušil a navrhuje ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou.

IV. 3.

Vyjádření vedlejší účastnice

20. Vedlejší účastnice v podaném vyjádření nesouhlasí se závěrem obecných soudů o diskriminaci, ale proti pravomocnému rozsudku již nepodávala dovolání, protože s ohledem na enormní délku řízení nepovažovala další pokračování sporu ze svého pohledu za smysluplné. K nákladům řízení uvádí, že městský soud rozhodl v souladu s § 142 o. s. ř. To, zda měl účastník řízení ve věci úspěch plný nebo částečný, se zjistí jednoduše porovnáním toho, čeho se žalobce v řízení domáhal, s tím, co bylo rozhodnutím soudu žalobci přiznáno a co nikoli. Stěžovatelka neměla plný úspěch, pokud se jednoho z nároků (tj. uzavření pracovní smlouvy, resp. nahrazení souhlasu žalovaného s jejím uzavřením) nedomohla. Stěžovatelka byla „pánem sporu“ a žalobou mohla uplatnit kterýkoli z nároků samostatně či oba nároky zároveň. Městský soud navíc ve prospěch stěžovatelky využil možnosti dané § 142 odst. 3 o. s. ř., a považoval stěžovatelku

co do nároku na finanční zadostiučinění za zcela úspěšnou. Městský soud nebyl vázán svým předchozím rozsudkem, neboť byl zrušen Nejvyšším soudem. Podle praxe Ústavního soudu je výlučně v pravomoci obecných soudů posoudit úspěch stran v řízení a na základě toho rozhodnout o přiznání náhrady nákladů řízení a jejich výši, přitom o porušení práva na spravedlivý proces jde tehdy, pokud obecné soudy rozhodnou o náhradě nákladů řízení v rozporu s průběhem sporu a s výrokem ve věci.

21. K otázce výše náhrady nemajetkové újmy vedlejší účastnice uvádí, že argumentace stěžovatelky sestávající z citací některých pasáží výpovědí některých svědků neodpovídá obrazu o skutkových zjištěních v celé jejich šíři. Při komplexním hodnocení svědeckých výpovědí je zřejmé, že jednotliví stěžovatelkou navržení svědci se ve svých výpovědích ohledně vnímání atmosféry na pracovišti vzájemně liší. Vedlejší účastnice cituje z jiných svědeckých výpovědí dokládajících opak toho, co tvrdí o atmosféře na pracovišti stěžovatelka. Právní posouzení výše náhrady nemajetkové újmy věci obecnými soudy je správné, odpovídá zákonným kritériím i soudní praxi. Vedlejší účastnice souhlasí se závěry Nejvyššího soudu a podrobněji na ně odkazuje. Navrhuje, aby ústavní stížnost byla jako zjevně neopodstatněná odmítnuta.

IV. 4.

Replika stěžovatelky

22. Stěžovatelka v replice uvádí, že nesouhlasí se závěrem městského soudu, že částka není symbolická. Městský soud měl přihlídnout k osobě vedlejší účastnice a provést „proporční test“. Částka 300 000 Kč není ani satisfakční ani preventivní. Stěžovatelka nesouhlasí s odůvodněním změny právního názoru týkající se nákladů řízení změnou složení senátu a odkazuje na právní jistotu. Opakuje, že diskriminace byla jedna a jde o jeden právní titul. Přiznaná satisfakce je tedy nepřiměřená a došlo k porušení stěžovatelčiných ústavně zaručených práv.

V.

Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

23. Ústavní soud shledal ústavní stížnost zčásti důvodnou.

24. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti, není tedy součástí soustavy soudů (čl. 91 Ústavy) a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Výklad jiných než ústavních předpisů jakož i jejich aplikace při řešení konkrétních případů, jsou záležitostmi obecných soudů. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně na přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavnosti, tj. zda v řízení nebo v rozhodnutí jej završujícím nebyla porušena ústavní práva účastníka řízení a zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy.

V.1.

K otázce nákladů řízení

25. Ústavní soud zaujímá k otázce nákladů řízení rezervovaný postoj a k přezkumu výroků týkajících se nákladů přistupuje výjimečně, neboť sice mohou mít dopad

do majetkové sféry účastníků řízení, ten zpravidla nedosahuje intenzity způsobilé poruší jejich základní práva a svobody [srov. např. nález ze dne 23. 3. 2021, sp. zn. IV. ÚS 998/20 (N 57/105 SbNU 148)]. Zdrženlivost Ústavního soudu je ještě vyšší v případech, kdy jde o bagatelní částky, což však není nyní posuzovaný případ.

26. Zároveň však platí, že rozhodování o nákladech řízení je integrální součástí celého soudního procesu, kdy výrok o nákladech řízení musí korespondovat s výsledkem řízení ve věci samé s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu, a proto i na něj dopadají požadavky (řádného) spravedlivého procesu (srov. např. nález ze dne 11. 10. 2023, sp. zn. I. ÚS 1934/23).

27. Ústavní soud zasáhne do rozhodovací činnosti obecných soudů zpravidla až tehdy, je-li interpretace nebo aplikace ustanovení, týkajících se náhrady nákladů řízení obecnými soudy, projevem libovůle, nebo je-li v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, v důsledku čehož dochází k porušení práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny [viz např. nálezy ze dne 21. 1. 2019, sp. zn. II. ÚS 1696/18 (N 8/92 SbNU 78) či ze dne 13. 10. 2015, sp. zn. III. ÚS 411/15 (N 186/79 SbNU 111)].

28. Ústavní soud již v nálezu ze dne 22. 6. 2000, sp. zn. III. ÚS 170/99 (N 96/18 SbNU 339) v souvislosti s náklady řízení při zásazích do osobnostních práv uvedl, že při posuzování úspěchu ve věci je potřeba rozlišit, „co je v dané věci hlavní a co doprovodné“. Vyšel z toho, že hlavní je úspěch ve věci samotného zásahu do osobnostních práv, doprovodnou je poté otázka výše přiznané satisfakce.

29. V nálezu ze dne 13. 1. 2005, sp. zn. IV. ÚS 1/04 (N 8/36 SbNU 75) či v nálezu ze dne 17. 1. 2017, sp. zn. II. ÚS 3070/ (N 9/84 SbNU 131) Ústavní soud zdůraznil, že určení úspěchu ve věci nemůže být provedeno pouze mechanickým srovnáním počtu zamítavých a vyhovujících výroků a jejich „hodnoty“. Spravedlivé, a nikoliv přepjatě formalistické řešení otázky náhrady nákladů řízení naopak vyžaduje, aby byl zohledněn i kontext celé věci (v daných případech šlo o neúspěšný návrh určovací a úspěšný návrh na plnění).

30. V kontextu nyní posuzované věci stěžovatelka ve sporu uspěla v klíčové otázce, zda došlo či nedošlo k diskriminaci. Vyjádření vedlejšího účastníka v řízení o ústavní stížnosti, že nárok neuznává, není v současné době z právního pohledu relevantní. V otázce diskriminace bylo pravomocně rozhodnuto, vedlejší účastnice v této věci dovolání nepodala (ať již z jakýchkoli důvodů) a otázka existence diskriminačního zacházení vedlejší účastnice se stěžovatelkou tak není předmětem přezkumu před Ústavním soudem.

31. Je sice nutno přisvědčit vedlejší účastnici i městskému soudu, že stěžovatelka nebyla formálně vzato ve věci plně úspěšná, neboť s nárokem na odstranění následků diskriminace (nahrazení projevu vůle zaměstnavatele) neuspěla. V kontextu shora uvedeného nálezu sp. zn. III. ÚS 170/99 však „hlavní“ otázkou bylo, zda došlo k diskriminaci, a z toho se měly odvíjet úvahy soudů o nákladech řízení.

32. Posuzování úspěchu ve věci z pohledu aplikace § 142 o. s. ř. nelze svázat zcela exaktními pravidly a vždy závisí též na zhodnocení celkového kontextu věci obecným soudem. Ostatně v nyní posuzovaném případě je rozdílnost náhledů jasně patrná, neboť městský soud v původním rozhodnutí ze dne 24. 10. 2018, č. j. 54 Co 286/2018-737, přiznal stěžovatelce plnou náhradu nákladů řízení, ačkoli stěžovatelka v dané fázi řízení

uspěla pouze s nárokem týkajícím se omluvy. Podle městského soudu stěžovatelka uplatnila z jednoho titulu tři nároky, přičemž relevantní skutečností bylo to, že v řízení nebylo vyvráceno její tvrzení o diskriminaci z důvodu pohlaví. Stěžovatelka tak měla dle městského soudu co do základu plný úspěch. Po kasačním zásahu Nejvyššího soudu přiznal obvodní soud stěžovatelce navíc též finanční zadostiučinění, a o nákladech řízení rozhodl optikou „dvoutřetinového“ úspěchu (úspěch s nárokem na omluvu, úspěch s nárokem na finanční zadostiučinění, neúspěch s nárokem na odstranění následků diskriminace). Městský soud posléze (v jiném složení senátu) ústavní stížností napadeným rozhodnutím rozhodl o nákladech řízení podle polovičního úspěchu ve věci (úspěch s nárokem na obě formy zadostiučinění, neúspěch s nárokem na odstranění následků diskriminace).

33. Ačkoli lze pro každé z řešení nalézt určité argumenty, je nutno vždy volit ten výklad, který je pro oběť diskriminace co nejpříznivější a v kontextu celého sporu co nejvíce odpovídá spravedlivému uspořádání věci. V případě pochybností by vždy měly jít náklady řízení k tíži osoby diskriminující, nikoli osoby diskriminované. V opačném případě by byly oběti diskriminačního jednání odrazeny od vstupu do soudních sporů, resp. od požadování soudní ochrany před případnou diskriminací.

34. Ústavní soud zohlednil v kontextu nyní posuzované věci několik skutečností. Stěžovatelka se sice vedle omluvy dočkala finanční satisfakce ve výši 300 000 Kč, ovšem sama si nese náklady řízení ve výši 267 882 Kč a dalších 55 522 Kč je povinna uhradit na nákladech řízení státu. Rozhodnutí o nákladech řízení se tak nejvíce jako spravedlivé vyústění celého sporu, v němž byla stěžovatelka jako oběť diskriminace co do podstaty sporu úspěšná.

35. Zároveň Ústavní soud zohlednil též skutečnost, že stěžovatelka podala žalobu (obsahující též nárok na odstranění následků diskriminace) v roce 2006, přičemž neúspěch tohoto dílčího nároku byl Nejvyšším soudem v rozsudku č. j. 21 Cdo 2770/2019-795 zdůvodněn mj. odkazy na rozsudky z let 2014 a 2016. Z nich plyne, že „v případě, že k porušování práv a povinností vyplývajících z rovného zacházení nebo k diskriminaci došlo před vznikem pracovního poměru (při uplatňování práva na zaměstnání), není přiměřeným způsobem odstranění následků tohoto porušování nebo diskriminace [...] přijetí zaměstnance do pracovního poměru [...], neboť pracovněprávní vztahy podle zákoníku práce mohou vzniknout [...] jen se souhlasem zaměstnance a zaměstnavatele [...]“. K tomu Nejvyšší soud dodal, že „uvedený závěr Nejvyššího soudu lze nepochybně vztáhnout nejen na případy, kdy uchazeč o zaměstnání, kterého zaměstnavatel odmítl přijmout, nebyl do té doby u zaměstnavatele v pracovním poměru, ale i na případy, kdy zaměstnanec ke dni diskriminačního jednání již byl v pracovním poměru u zaměstnavatele a do výběrového řízení, v němž nebyl vybrán, se hlásil jako jeho zaměstnanec [...]“. Jinak řečeno, Nejvyšší soud vztáhl dřívější právní závěry též na skutkově poněkud odlišný případ stěžovatelky, která se do výběrového řízení na pozici finanční ředitelky hlásila již jako zaměstnankyně vedlejší účastnice. Teprve v kasačním rozsudku Nejvyššího soudu č. j. 21 Cdo 2770/2019-795, kterým bylo zároveň dovolání stěžovatelky odmítnuto v části týkající se nároku na odstranění následků diskriminace, tak bylo postaveno na jisto, že se není možné uvedeného nároku domáhat. V tomto kontextu by pak neměla jít původní formulace petitu požadující odstranění následků diskriminace k tíži stěžovatelky.

36. Neúspěch v uvedeném dílčím nároku, jehož oprávněnost nemohla stěžovatelka v roce 2006 dobře předvídat, vedl k tomu, že se stěžovatelka po téměř dvacetiletém soudním sporu sice domohla finančního zadostiučinění, ovšem to nepokryje ani vynaložené, resp. soudem uložené náklady řízení, ačkoli stěžovatelka byla v klíčové otázce existence diskriminačního zacházení úspěšná.

37. Ústavní soud v dané věci vycházel z principu, že výrok o nákladech řízení by neměl být v extrémním rozporu s principy spravedlnosti. Vzhledem ke shora popsáným a výjimečným okolnostem Ústavní soud shledal, že rozhodnutí o nákladech řízení při zvážení všech specifík případu výsledku řízení nekoresponduje a je vůči stěžovatelce nespravedlivé.

38. Ústavní soud proto zrušil nákladové výroky rozsudku městského soudu pro porušení práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Usnesení Nejvyššího soudu se náklady řízení vzhledem k působnosti Nejvyššího soudu v dovolacím řízení nezabývalo, tudíž ob stojí.

V.2.

K otázce přiměřené výše zadostiučinění

39. Ústavní soud naopak shledal ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou v části týkající tvrzené nepřiměřeně nízké částky finančního zadostiučinění.

40. Určení konkrétní výše finančního zadostiučinění za diskriminační jednání je podobně jako u ochrany osobnostních práv primárně věcí obecných soudů. Volba způsobu i výše zadostiučinění záleží vždy na konkrétních okolnostech případu. Soudy by měly brát v potaz zejména hodnotu, do které bylo zasaženo, intenzitu zásahu, okolnosti na straně škůdce a okolnosti na straně poškozeného, jakož i předchozí rozhodovací praxi [srov. např. nález ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14 (N 221/79 SbNU 545), body 52 an.].

41. Stěžovatelka tvrzení o nepřiměřeně nízkém odškodnění staví na tom, že 1) výše odškodnění neodpovídá snížení důstojnosti stěžovatelky, 2) částka 300 000 Kč má jinou hodnotu v roce 2006 a v roce 2022 a 3) nebyly dostatečně zohledněny majetkové poměry vedlejší účastnice a odškodnění neplní preventivní (odrazující) funkci.

42. K argumentu přiměřenosti výše zadostiučinění ve vztahu k míře újmy stěžovatelky se opakovaně vyjadřovaly obecné soudy, jejich závěry nenesou znaky libovůle ani extrémního rozporu s provedenými důkazy. Po kasačním zásahu Nejvyššího soudu bylo zadostiučinění přiznáno nejprve ve výši 150 000 Kč obvodním soudem a posléze zvýšeno o dalších 150 000 Kč městským soudem. Stěžovatelka v ústavní stížnosti opakuje argumentaci předestřenu již obecným soudům, které se s ní vypořádaly dostatečně. Stěžovatelka přirozeně akcentuje obsah některých výpovědí týkajících se poměrů na pracovišti, vedlejší účastnice připomíná závěry opačné plynoucí z výpovědí jiných. Ústavní soud však nemůže plnit roli další skutkové instance a přehodnocovat hodnocení důkazů či z nich dovozené právní závěry v rovině podústavního práva. Přiznané finanční zadostiučinění spolu s přiznáním omluvy v celostátním tisku není zjevně nepřiměřené, aby bylo s to popřít účel a smysl práva na zadostiučinění, resp. ochranu osobnostních práv stěžovatelky, a aby Ústavní soud mohl kasačním zásahem takový případný exces napravit.

43. K argumentu rozdílu hodnoty částky 300 000 Kč v roce 2006 a v roce 2022 se soudy taktéž opakovaně vyjádřily. Soudy rozhodly o výši zadostiučinění s ohledem na míru újmy stěžovatelky a hodnotu peněz v době rozhodování soudů. Srovnání hodnoty peněz v různých obdobích se tak míjí s rozhodovacími důvody soudů. Soudy při svých úvahách o výši odškodnění z cenových či mzdových údajů v roce 2006 nijak nevycházely.

44. Ústavní soud nemůže přisvědčit ani argumentu o nepřiměřenosti přiznané satisfakce vzhledem k obratu vedlejší účastnice, a tedy absenci preventivní funkce zadostiučinění. Jak poznamenal Ústavní soud v nálezu ze dne 6. 2. 2023, sp. zn. III. ÚS 771/22, *„zadostiučinění musí být primárně vnímáno jako prostředek kompenzace újmy. Přisuzování sankční funkce tomuto způsobu zadostiučinění bývá, s odkazem na přiměřenost satisfakce i obecné základy kontinentálního systému náhrady újmy v soukromém právu, kritizováno“* (bod 37). Ústavní soud sice výjimečně připustil i preventivně-sankční funkci náhrady nemajetkové újmy v případě zásahu do osobnostních práv, ale jen jako specifickou výjimku z pravidla, nikoli jako pravidlo samotné. V nálezu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09 (N 43/64 SbNU 491) Ústavní soud uvedl, že si je *„vědom skutečnosti, že funkce náhrady újmy v českém právním řádu je primárně satisfakční, zvýšení náhrady nemajetkové újmy může být odůvodněnou výjimkou tam, kde je výrazným způsobem zasazeno do soukromé sféry poškozeného škůdcem, který tak činí úmyslně, na takovém jednání zakládá smysl své existence, svou marketingovou strategii nebo činnost (např. publikace úmyslně nepravdivých a lidskou důstojnost snižujících zpráv některými médii)“*. V nyní posuzované věci však nejde o obdobný případ, neboť v ní nebyla tvrzena ani prokázána popsaná motivace jednání, je tedy nutno uplatnit obecná pravidla.

45. Na závěrech Nejvyššího soudu týkajících se účelu přiznávaného zadostiučinění v kontinentálním právu neshledal Ústavní soud vady. Účelem zadostiučinění je v českém právním systému primárně satisfakce, resp. kompenzace újmy, zprostředkovaně též prevence. Je nutno souhlasit s Nejvyšším soudem, že byla-li stěžovatelce přiznána omluva v celostátním tisku a zadostiučinění ve výši 300 000 Kč, plní dané zadostiučinění kromě satisfakce též preventivní funkci. Sankce či trestání je však doménou práva veřejného. Tím není zpochybněna teze stěžovatelky, že ochrana před diskriminací má být efektivní a účinná, resp. že je nutno potencionální aktéry diskriminačního zacházení od tohoto jednání odrazovat, neboť tuto ochranu je možno plnit nejen prostředky práva soukromého, ale též práva veřejného. Vedle přiznání zadostiučinění pro oběť diskriminace je možno paralelně využít též delikttní odpovědnosti osob dopouštějících se diskriminace (přestupky či správní delikty podle zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, resp. zákona č. 251/2005 Sb., o inspekci práce).

46. Považuje-li tedy stěžovatelka výši odškodnění za nízkou nejen z důvodu nedostatečné kompenzace újmy (k tomu viz výše), ale též z důvodu nedostatečného potrestání vedlejšího účastníka jako formy prevence, nelze jí přisvědčit. Pokud soudy nepřistoupily na sankční pojetí náhrady nemajetkové újmy a vycházely primárně z přiměřenosti náhrady ve vztahu ke způsobené újmě, nelze jim vytknout protiústavnost tohoto postupu. Argumentace principem *„nulla poena sine lege certa“*, rizikem vzniku bezdůvodného obohacení na straně poškozeného, či procesního rámce při prokazování viny pachatele (včetně povinnosti hledat argumenty v jeho prospěch) v kontrastu se zásadou projednací v civilním procesu, je racionální argumentací. Ústavní soud proto ani v tomto aspektu neshledává protiústavnost napadených rozhodnutí v částech týkajících výše přiznané náhrady nemajetkové újmy.

47. Napadený výrok I rozsudku městského soudu, stejně jako navazující usnesení Nejvyššího soudu proto z pohledu jejich ústavnosti ob stojí.

VI. Závěr

48. Ústavní soud částečně ústavní stížnosti vyhověl a výroky II, III a IV rozsudku městského soudu, kterými bylo rozhodnuto o nákladech řízení, zrušil [§ 82 odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Dospěl k závěru, že postupem městského soudu došlo k porušení práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ve zbývající části, ve které se stěžovatelka domáhala zrušení výroku I rozsudku městského soudu a zrušení navazujícího usnesení Nejvyššího soudu Ústavní soud ústavní stížnost podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný.

49. Ústavní soud o ústavní stížnosti rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť dospěl k závěru, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 29. října 2024

Daniela Zemanová
předsedkyně senátu